

Az ember, aki megsajnálta engem

*Tekintetek reám, álmélkodjatok el,
s tegyétek kezetekezt szátokra ...*

JÓB KÖNYVE

Egy ember járta a várost, árnyéka, mint vörös sáv, váratlanul vetődött az előszobák ablakára; csengetett, majd anélkül, hogy lábat törölne, mormogva köszönt, belépett, megkereste a könyvespolcot, s hosszú ujjai gyorsan s valahogy mégis fáradt-élvetegen turkáltak a kötetek között: ez Rimbaud? ... S az ott? ... Balzac? ... Hogy?! ... Gorkijt is olvas?! ... Córesz, saláta az egész!

Megfordult, s leporolta kezét, mint aki tisztátalan dologgal járt, utána megkérdezte:

— Nincs valami unikumja? Akkor viszontlátásra!

De az ajtóból még visszafordult:

— És ne felejtse el, hogy mindennek a vége ez!

Lefelé mutatott a földbe, s élvezettel nevetett.

Az emberek félték tőle. Sárt, riadalmat hagyott maga után. Akit meglátogatott, egész napra elvesztette munkakedvét, s attól tartott, hogy az idegen visszatér. Kávé mellett róla beszéltek: honnan szabadulhatott ide? Hiszen ez egy barbár! Micsoda?! A világirodalom a kisujjába van. Esetleg dilis. Hogyhogy dilis? Béleltebb bármelyik egyetemi professzornál! — vitatták, s ki-ki, miután meghallotta az első csengetést, össze-rezrent.

Lévi Áron pedig ment a maga útján. Magas alakja hátból kissé megrokkant, s nekidőlt a levegőnek, hullámos kalapjáról arcára csurgott a fény felöltőjét murokszínű sál élénkítette; hunyorogva lépdelt, messzevirító ínnyel, mintha örökké hófúvásban vergődne előre.

A templom mögött, egy keskeny utcában üzletet vezetett, amely fölött óriási vekker függött. Ötkor fellökte a redőnyt, és kinyitott. Sűrű ketyegés hallatszott, mintha távollétéért az órák apró, ingerült kiáltásokkal fogadnák. Söhajtott, kiteregette a napilapot, s megnézte az időjárást.

Mikor megérkezett, csak egy kis útításka volt nála, s az első napokat a gőzfürdőben töltötte. Sokáig, nagyon sokáig mosakodott. Szinte dühösen dörzsölgette magát, mintha réteges mocsoktól akarna megszabadulni, majd pokrócba göngyölközött, végighevert a gyékényágyon, s lehunyta szemét.

Beszélték, hogy itt született. Üzlete is volt — valami antikvárium egy kapu alatt. Később a háború elsodorta a munkaszolgálatosokkal, s bár azóta városról városra vándorol, ezt az állomást elkerülte volna, ha

valami homályos ösztön nem veszi rá, hogy visszatérjen bűnei egykori színhelyére.

Fürdőzés után peracetet majszolt, vizet kortyolt rá, s elindult körülnézni. Legelőször a temetőt kereste fel. Megtapogatta a fejfákat, lehajolt a kereszthez és továbbment. Egy hasáb alakú mészköbe három kisgyerek neve volt bevésve, aki bombázáskor halt meg, ezerkilencszáznegyvennégy július másodikán.

A háború, igen! . . . — mormogta Lévi, de nem érzett semmit. Sőt, csodálkozott, hogy régen a hervadt koszorúk szagától is úgy összeszorult a szíve. Hiszen amióta megjárta a kálváriát Ukrajnától Felsőrákosig, a halál más illatokon üzent neki: hullákat földeltek el, aknát kutattak, ásták a lövészárkot . . .

Amint visszafelé ballagott a temetőből, az egykori Central kávéháznál ismerős emlék rezzent meg benne. Eszébe jutott, hogy a háború előtt sokszor üldögélt az utcai teraszon, ahova hat-nyolc asztalt tettek ki, s míg zárva tartotta az antikváriumot, elszívott egy Havannát, s megivott egy csésze törököt.

És látta a huzatos, pinceszagú kapurést is, melyben könyvállványok meredeztek, polcaikon komor és feszesen csukódó, vagy zilált és egérrárgta kötetekkel: az Ős-Faust és Huxley, Wells és Colette, Balzac és Margaret Mitchel . . .

Leült az asztalhoz, kezébe vett egy regényt. Néha, mint a testetlen árnyék, úgy sötéltetett előtte a vásárló diák s a kispolgár alakja, de őt közömbösen hagyta. Ha éppen elmerült, s valami könyvet kértek, meg rázta a fejét, intett, s tovább olvasott, csakhogy ne kelljen fölállnia a székről.

Miért is üzte volna magát? Egy csésze dupla, egy jóízű szivar, a reggeli szórakozások a Búza utcában, ahol délelőttönként egyedül lehetett a lányokkal, anélkül, hogy restelkednie kellene valaki előtt is — mindez kielégítette őt, s többre nem is vágyott: élt, élvezte az életet, elégedett volt.

Örökké délelőtt osont be a bordélyba, ahol pajzán célzással *matiné embernek* nevezték: most is látta a vedlett, zöldes kaput, s a szűk udvart; a homályon néha átfehérlett egy-egy nő mell, csupasz lábszár — csábító reklámai az üzletnek; esténként vörös fényben álldogáltak a lányok, mint az üvegketrecek egzotikus hullói, s ha felbukkant előtte ez a kép, igyekezett elhessenteni magától, s leizzadva tért vissza a fürdőbe.

Már törzsvendég volt itt. Mindig száraz kötényt kapott, és sikerült elérnie, hogy gumiszandálját is felhúzhassa; mert amióta mezítláb belelépett egy német katona agyvelejébe, képtelen volt végigtapicskálni a nyákos, meleg cementen . . .

Lemosta testét, tátogva üldögélt a gőzkamrában, végül plédet borított magára, és végighevert a gyékénypriccsen. Egyedül a fürdőben volt biztonságérzete: úgy képzelte, hogy a forró víz s a szappan megóvjá a környező veszedelmektől . . .

Néha arcok vonultak előtte, sápadt, borostás arcok, ahogy mosolyogva a lapátnyélre hajolnak. Emlékezett ezekre a pillanatokra: a munkaszolgálatos, mihelyt szusszanásnyi időhöz jutott, képzeletben rögtön

főzni kezdett. Járai, a gyógyszerész hatszáz ételreceptet állított össze egy hangjegy-füzetben...

Látott oszló hullákat, barnára száradt koponyákat, beszívta tifuszosok veritékszagát, amely tompán alattomosan ütötte meg, akár egy el-suttogott vészír; de legiszonyúbb a költő halála volt, azé a szemüveges fiúé, aki a *Föltámadást* szorongatta a hóna alatt, s úgy menetelt velük, míg egy reggel hanyatt esett, s az ég kékje megdermedt a szemében, mielőtt szólni tudott volna...

Feküdt, pihent. Távolról hozzászívárgott a zuhanyozók sercegése, mintha nagy bádoglemezen húst sütnének. Csak így lebegve tudott élni, gondolkozni, és a pihenés időtlennek tűnt ezen a gyékényágyon — könnyű átmenetnek a halálba.

Emlékei azonban résen voltak; jött Felsőrákos, jött a szabadulás napja: ő valami kövön ült, feltámasztott állal, körülötte szürkesség. Nem ölelt át senkit, nem csókolózott össze senkivel: az ég is szürke volt és nyirkos, mintha káposztáshordóban kuporogna az ember. Csak ült, hova is igyekezett volna?

Őt nem várta senki...

S ahelyett, hogy örülni vagy sírni tudott volna, mindig ugyanaz a kép jelent meg előtte: a Búza utca, a szűk, betonozott udvarokkal, s a homályból a lányok nyújtogatták felé ujjukat; a lányok, hervadt kis kombinékban, másnapos-lehasználtan: nini, a matiné ember! Hát miért nem jössz be, hozzánk, kisapám?!

Nem bírta tovább feküdni. Ledobta a plédet, átszuszogott az előcsarnokon a fenyőfa szekrényekhez, magára kapkodta ruháját, és felkötötte a murokszínű sálat.

Szaladt, mint Káin, át a keskeny utcákon. Zaklatott képzelete ismét veszélyt gyanított. Lám, a deportálás napjaiban még bölcsnek érezte magát, amiért független maradt, s nem téphettek el mellőle asszonyt, gyermeket; de később voltak pillanatai, mikor feltűnt előtte egy kisfiú arca, látta feleségét is, az ő elképzelt feleségét, s pénteken meggyújtott nekik két szál gyertyát...

Amint a lángok fölegyenesedtek, köztük izzani kezdett a látomás: az asszony, ovális arcával, kicsiny szájával, ahogy bal kezét a gyerek vállán pihenteti; a kisfiú fehér inget visel, s haja oldalra van fésülve.

Á, marhaság, marhaság... Úgyis elégették volna őket... Így pedig... Szintén hamuvá lettek... Csak más sír utánuk... Más!... Hát nem örült helyzet?!... Ő még a száját sem táthatja ki... még azt sem kiált-hatja: megöltétek az álmaimat!

Mert rest volt szeretni is; gyáva volt ahhoz, hogy valakit magáénak vállaljon; s most azt se tudja honnan, fölbukkannak ezek a késői képek... Igazán különös!... De hát vajon az-e a bűnösebb, aki kést emel a családokra, vagy akiben még a vágy is elszunnyad, hogy létrehozzon valamilyen örömet?!

Ki tudja ezt eldönteni?

Lehajolt, havat markolt fel, szétdőrszölte a halántékán, és rohant tovább.

Húsz éve így megy ez, Lévi! És miért? Miért csak téged üt, tapos az isten?! Lám, mások öltek, sefteltek, megtollasodtak, de úgy vélték,

hogy gyarlóságaik elperzselődtek a háború tüzénél, s a régi család, önzés nem vádolhatja őket, míg neked épp e kavarodásban borult föl a gyomrod önmagad rútságai láttán!

Hát igazság ez, Lévi Áron?! . . .

A belvárosban, ahol bizonytalan tömegeikkel egymásra torlódtak a házak, oly erős szorongás gyötörte, hogy elhallgatott benne a panasz. Itt sejtette valahol a bordélytanya egykori színhelyét, a zshivaj és a komor tűzfalak mögött. Kissé előbbre dőlt, megigazította murokszínű sálját, s cipőjének betétje úgy mozgott hátul, akár egy ideges nyeldeklő.

Az üzletbe sietett. Odaállt a pulthoz, nézte a forgalmat. Megfigyelte, hogy a tömeg, mintha a tereken nyomás nehezedne rá, a mellékutcákba tódul be, s szinte szétfeszíti a falakat. Nézte a tovaimbolygó szőke és vörös parókákat, hallgatta a ricsajgást. Nyüzsögnek! — gondolta. — Éjjel-nappal nyüzsögnek! És nincs bennük büntudat. Sem félelem. Sem megbánás. Rendben a számlájuk. De mennyire, hogy rendben, ohohohó!

Ezt hiszik a farizeusok. És aki állatot ölt? És aki titokban a szertőjéhez szökik? És akinek öt-tízezre hiányzik a könyvelésnél? Nem számít, ugye? Ej, Lévi, Lévi! Bölcsőbbek ezek tenálad, ezerszer is bölcsőbbek!

Várta a vevőket. Először egy sovány, csesztonsapkás férfi lépett be süveghajú feleségével — új házások lehettek, s ébresztőórát akartak vásárolni; az asszony megkérdezte, van-e megbízható vekker, de az eladó nem válaszolt rögtön. Rátenyerelt az üveglapra, szembehajolt velük, s azt mondta:

— EGYEDÜL A HALÁL PONTOS!

S mivel a házaspár meglepődve kifelé hátrált az üzletből, még utánuk kiáltotta:

— MINDEN ÓRA LEJÁR, KÉREM!

— NINCSEN GARANCIA SEMMIRE!

Zárás után a Laktóba ment, ahol tiszta abroszok voltak és a levegőt nem szennyezte dohányfüst. Vajas krumplit evett, adott harminc bani borraivalót, s felállt.

Ilyenkor kezdődött megszokott körútja, melyen beszerezte a legfrissebb könyveket, folyóiratokat. Ment sáros cipővel, követelőzően, hogy aztán zavart, félelmet hagyjon maga után; ment zaklatni, felbolygatni az embereket.

Hazafelé ismét a belvárosban vágott át a piactérhez; ott átkerült a jobboldalra, a Malomárok mellé, ahol télen nem járt senki, és hűségesen kitarzott a meszelt korlátnál, amíg elért a magas, szürke épület elé.

Föllépdelt a második emeletre, s miközben körbement a teraszon, hogy a konyhafelől közelítse meg lakását, unott pillantást vetett a mélyben egy porolóra meg a diófára, amely alacsonyról ágazott el, mintha kicsiny, zömöki virágvázába volna beállítva.

Lévi szobája orvosi rendelőnek tűnt. A ruhásszekrényen ott virított a vöröskereszt, a műszeres polcon félkilós tasak hevert *Fényképek* jelzéssel, mellette egy angol-héber imakönyv, s kissé odébb cipőkanál; de fehér volt az asztal s az ágy is. A háború óta örökké ilyen holmikra igyekezett szert tenni, hogy a gőzfürdő hatását ne rontsa le sötét környezet...

Az ágy szélére ült, sokáig bámulta a padlót, s néha különös gondolatai támadtak; például rájött, hogy többféle idő létezik; ezek párhuzamosan haladnak egymással, némelyik gyorsabban, némelyik lassabban. Mert ugyan ki állíthatja, hogy egy perc ugyanannyit rombol a fiatalok húsában, mint mondjuk benne?!

Ha az ajtó előtt épp akkor surrant el a társbérelő diák pizsamába bújtatott, hosszú alakja, az öreg kidugta a fejét, és aggódva utána hajolt:

— Mondja, Macskási úr: a maga véleménye szerint ezer százalék, hogy a halál után nincs semmi?! . . .

Utána lassan, elgondolkozva vetkőzni kezdett, hogy reggel hatkor már ott lehessen a gőzfürdőben . . .

*

Ígyen rajzolgattam különöc ismerősöm arcképét, hallomásból, fáradtsággal ellesett titkokból, s még inkább képzeletből; de egyszerű tanulmánynál nem tartottam többre a kísérletet, s már félre is tettem valamelyik fiókba, mikor egy déli napon csengettek, s az előszoba ablakára rávetődött a vörös árnyék.

„Jöjjön uram, jöjjön! Hiába szöszmötöl, a halálnak úgyis ajtót kell majd nyitnia!“

Lévi Áron lépett be. Arca vörösre volt párolva, akár a lóhús, türelmetlenül szipogott, s előttem indult befelé. Szorongva, rossz sejtelmekkel követtem. A szobában rögtön a könyvespolchoz ment, és keresgélni kezdett:

— No lám, Thomas Mann . . . Aragon . . . Shakespeare, Milton . . . A Thais . . . Salambo . . . Ilyen bővlikat gyűjt?!

Nem tudtam, mit szóljak. Csak néztem őt. Viharkabátja előbbre rázódott a vállán, mintha fázósan állna, ajka fölcúszott inyeről. Kissé ingerült lettem:

— Melyiket tartja bővlinak?

Ő azonban legyintett:

— Mindet olvastam már! . . . Holt kövek ezek, kérem! . . . Az idő lassan elkoptatja majd őket!

Körbement, megapogatta a kályhát, ideges és gyanakvó pillantást vetett a festményekre:

— Beteg emberek írták . . . Nem volt bennük elég erő . . . Különben a háború . . . a gázkamra . . . Mit gondol: mindez előfordulhatott volna?! . . . Higgye el, hogy nem!

Csend volt, csupán az ő indulatos szuszogása hallatszott; aztán odajött, s megállt előttem:

— Tessék, itt vagyok én: ki ösmeri a sorsomat? . . . Pedig én is át-estem egy-két dolgon . . .

Megint a könyvespolchoz ment:

— Könnyű színes körmöcskével megkaparászni a papiroost, és a lélekmentő ember szerepében tetszelegni — szuszogta szinte dühös turkálás közben. — De íme jön egy ember, aki megtagadta istenét . . . aki függ, mint szellem a vizek felett . . . és azt kérdi: miben kapaszkodjam meg?! . . . Miben?! . . . Miben?! . . .

Főlegyenesedett; vörös volt.

— Hinni kell! — mondtam.

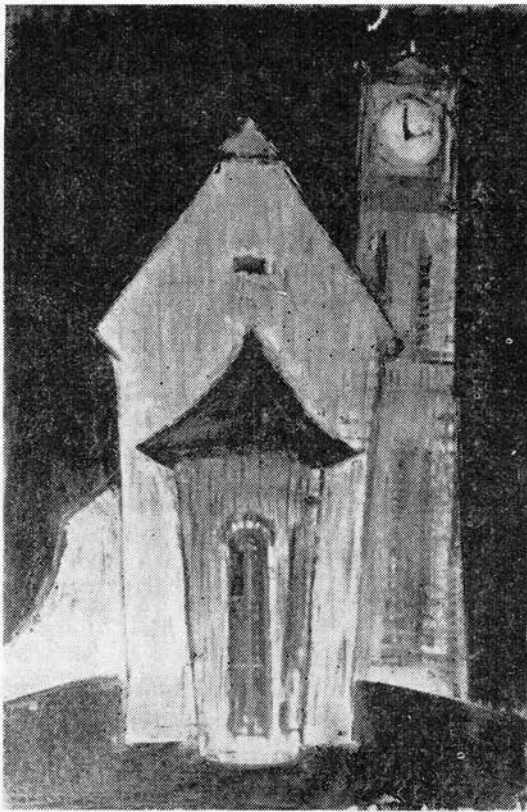
— Hinni a . . . betegeknek?!

— Az egészség néha buta és józan! — védekeztem. — Nincs lírája, csak bőföge; nincs álma, csak horkolása, és nincs szerelme, csak érzékisége; ha így vesszük . . .

Lévi lehajtotta a fejét; szomorúan elmosolyodott. Utána benyúlt a zsebébe, s fényképköteget vett elő:

— Tessék, itt a kezemben a bizonyíték: már ötven külföldi íróról tudom, hogy bolond volt!

Miután elment, még sokáig álltam kábultan és megdöbbenve a kályha mellett; de csak később vettem észre, hogy a fényképem eltűnt megszokott helyéről: a toalett-tükörről . . .

Buda Lőrinc: Torony